

Трибуна Молодого Вченого

**Аврахов Андрій Миколайович, студент
1-го курсу Навчально-науковий
інститут № 4 НАВС Кіровоградське
відділення**

**Науковий керівник: Тихомиров Д.О.
доцент кафедри теорії держави та
права НАВС, кандидат юридичних
наук**

ДІЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ У ЧАСІ ТА В ПРОСТОРІ

Всі нормативно-правові акти мають визначені, тимчасові, територіальні обмеження (кордони) свого існування і дії, а також розповсюджуються на визначене коло осіб (суб'єктів права). Правові межі дії юридичних норм встановлюються або шляхом безпосередньої вказівки в законодавчому акті, або за допомогою загальних установлень щодо часу дії, території та кола осіб, на яких поширюються норми права. Встановлення меж дії нормативних правових актів має безпосереднє значення в юридичній практиці для правильної реалізації правових норм.

Актуальність цієї теми полягає в значенні нормативно-правового акту, можливості впливу його на різні сторони розвитку держави та врегулювання суспільних відносин. Подальший етап розвитку Української держави тісно пов'язаний з правильним застосуванням та чітким визначенням меж дії нормативно-правових актів.

Дія нормативно-правового акта – це обов'язковість або формальна можливість його здійснення. Кожен нормативно-правовий акт призначений для врегулювання певних суспільних відносин, тому встановлення меж його дії є необхідною умовою забезпечення правомірності використання і застосування приписів, які складають зміст цього акту. Межі дії акта визначаються трьома параметрами: дія нормативно-правових актів у часі, просторі та за колом осіб.

Основним джерелом права у сучасній Україні є нормативно-правовий акт. Нормативно-правовий акт – це письмовий документ компетентного органу держави або самого народу, в якому закріплюються встановлені та забезпечувані державою формально обов'язкові правила фізичної поведінки суб'єктів суспільного життя. Із теорії права відомо, що будь-який нормативно-правовий акт (закон, указ, декрет, постанова, розпорядження, тощо) має межі своєї дії в двох основних напрямках: у часі та просторі [1; с. 125].

Дія нормативно-правового акту у часі передбачає:

- момент вступу нормативно-правового акта в дію;
- момент припинення дії нормативно-правового акта;
- зворотна дія нормативно-правового акта.

У теорії права розглядаються такі варіанти вступу нормативно-правового акта в дію:

- термін установлюється в самому нормативному акті чи спеціально прийнятому акті;
- якщо нормативний акт не публікується, то з моменту його одержання виконавцем;
- з моменту ухвалення (Конституція України) [1];
- з моменту опублікування;
- нормативно-правові акти, у яких не вказано час набрання чинності і щодо якого не було постанови про порядок введення в дію, вступають у силу по всій території України одночасно після закінчення 10-денного строку з дня офіційного опублікування;
- нормативно-правовий акт (рішення), ухвалені в результаті референдуму, вводяться в дію з моменту їх опублікування, якщо в них самих не визначений інший строк.

Момент припинення дії нормативно-правового акта настає внаслідок [2; с. 68]:

- закінчення терміну дії, на який видавався акт (за умови, що він був зазначений в нормативно-правовому акті);
- прямої відміни конкретного акта;
- фактичної відміни акта іншим актом, прийнятим з того самого питання;
- із зміною обставин, для врегулювання яких було прийнято нормативно-правовий акт.

Закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують кримінальну, адміністративну відповідальність особи;

Загальне правило таке: «Норма права зворотної сили не має». Але Існують винятки, наприклад у кримінальному, адміністративному законодавстві передбачено, що у випадку коли нормативний акт, що був

прийнятий після скоєння правопорушення, пом'якшує чи звільняє від юридичної відповідальності, то він має зворотну силу, а якщо установлює чи обтяжує відповідальність особи – то норми даного акту зворотної сили не мають.

Дія нормативних актів у просторі характеризується розповсюдженням їх впливу на певну територію [2; с. 137]:

- державу в цілому;
- відповідний регіон;
- адміністративно-територіальну одиницю;
- відповідне підприємство, установу, організацію.

Нормативно-правові акти України поширюються на територію всієї країни. Під територіальною дією нормативно-правових актів розуміється поширення законодавства в межах території держави, до якої відноситься [3; с. 112]:

- суходільний простір – земна територія;
- водний простір - внутрішні води всередині державних кордонів і територіальні води в межах 12 морських миль;
- повітряний простір над державними межами – на висоті до 110 кілометрів (верхня висотна межа повітряного простору міжнародним правом остаточно не встановлена, проте зазвичай вважається, що висотна межа повітряного простору складає близько 100-110 км від поверхні Землі);
- надра та континентальний шельф.

Екстериторіальна дія нормативно-правового акта завжди регулюється міжнародними договорами і передбачає поширення законодавства певної держави за межами її території. Вона відома як право екстериторіальності держав – порядок, відповідно до якого установи або фізичні особи, що розташовані або перебувають на території іншої держави, розглядаються як такі, що розташовані або перебувають на власній території і підвладні законам і юрисдикції власної держави, та поширюється на [4; с. 105]:

- космічні об'єкти під прапором і гербом держави;
- трубопроводи;
- підводні кабелі та нафтові морські вишки;
- повітряні, військові та торговельні судна у відкритому морі, які території дипломатичних представництв і консульств за кордоном.

Правом екстериторіальності користуються військові кораблі та літаки, що з дозволу певної держави знаходяться на її території, але розглядаються як частина території іншої держави.

На порядок дії нормативно-правового акта за колом осіб поширюється загальне правило: нормативно-правовий акт діє стосовно всіх осіб, які перебувають на території його дії і є суб'єктами відносин, на які він розрахований [4; с. 147].

Щодо кола осіб нормативно-правові акти діють на громадян України, осіб без громадянства, іноземних громадян, осіб з подвійним громадянством, на всі внутрішньодержавні, спільні, іноземні, міжнародні організації, які не користуються правом екстериторіальності. Винятком вважаються окремі іноземні громадяни, які мають імунітет від юрисдикції держави перебування. Це окремі дипломатичні та консульські працівники, а також вищі посадові особи інших держав, які перебувають в Україні з офіційним візитом.

Нормативно-правові акти – з огляду на їх формальну обов'язковість, є досить не однозначними. Це пояснюється, зокрема, тим, що вони приймаються різними суб'єктами. Ця властивість названих актів відображається поширенням їх юридичної сили. Дія нормативно-правових актів є дуже особливим в правовій системі країни. Тому, що дієвість законів, підзаконних актів регулює життя громадян в суспільстві.

Отже, дія нормативно-правових актів – це їхній фактичний вплив на суспільні відносини. Кожен нормативно-правовий акт призначений для врегулювання певних суспільних відносин, тому встановлення меж його дії є необхідною умовою забезпечення правомірності використання і застосування приписів, які складають зміст цього акту. Дія нормативно-правового акту обмежена трьома параметрами: а) дією у часі, тобто терміном дії, або часом, протягом якого нормативно-правовий акт має юридичну силу; б) простором, на який розповсюджується дія нормативно-правового акту; в) колом осіб, які підпадають під дію нормативно-правового акту.

Дія нормативно-правового акту у часі обмежена моментом набрання ним юридичної сили та моментом втрати останньої. Тобто, слід розрізняти:

- 1) введення в дію;
- 2) припинення дії;
- 3) зворотну силу дії.

Нормативно-правові акти починають діяти:

- а) з часу, що зазначений у самому нормативно-правовому акті чи спеціально прийнятому акті;
- б) після 10 днів з моменту його опублікування;
- в) якщо нормативно-правовий акт не публікується, то з моменту одержання його виконавцями.

Нормативно правовий акт впливає на всі сторони життя будь-якого суспільства. Завдяки йому регулюються багато соціально-економічних, політичних, трудових, сімейних і інших правовідносин.

Список використаних джерел:

1. Конституція України [Електронний ресурс]: Закон України: за станом на 28.06.1996 . – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>. – Назва з екрану.
2. Пушняк О. В. Ультраактивна дія в часі нормативно-правових актів / О. В. Пушняк // Державне будівництво та місцеве самоврядування : зб. наук. праць. – Х. : Право, 2005. – Вип. 9. – С. 152-160.
3. Матузов Н. І. Теорія держави й права / Н. І. Матузов, А. В. Малько: підручник. – М.: Юрист, 2004. – 512 с.
4. Тихомиров Ю. О. Правові акти / Ю. О. Тихомиров, І. В. Комелевская: навчально-практичний посібник. – М.: Юридичний коледж МДУ, 1995. – 162 с.

Балашова Ірина Олександрівна,
курсант 2-го курсу, ННІ №1 НАВС
Науковий керівник: Тихомиров Д.О.
доцент кафедри теорії держави та
права НАВС, кандидат юридичних
наук

МІСЦЕ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ В СИСТЕМІ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Під *судовою практикою* зазвичай розуміють ті положення (рішення) судів, які виробляються судами при розгляді певної категорії справ (наприклад, щодо встановлення батьківства, відшкодування шкоди, яка заподіяна джерелом підвищеної небезпеки тощо).[1]

Підвищення ролі й значення суду на сучасному етапі зумовлює постановку багатьох пов'язаних з цим проблем по-новому. Вирішального значення набуває питання про визначення місця і ролі судової практики взагалі в правовій системі України, і, зокрема, в системі джерел права. Судова практика на сьогодні – це, насамперед, носій об'єктивної інформації, що своєчасно сигналізує про ефективність прийнятих законодавцем правових норм та необхідність їх подальшого вдосконалення і розвитку. Відповідно особливу актуальність на сьогодні складають дослідження можливостей судової практики виступати джерелом права в межах української правової системи, чому є багато причин.[9]

Правова легалізація судової практики як джерела права відбулась із прийняттям *Закону України "Про судоустрій та статус суддів"*. Зокрема ч. 2 ст. 13 згаданого Закону визначає, що судові рішення, що набрали законної сили, є обов'язковими до виконання усіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування їх посадовими та службовими особами, фізичними і юридичними особами, та їх об'єднаннями на всій території України.[5]

Слід зазначити, що питання природи судової практики, її місця в правовій системі завжди хвилювали юридичну науку. Зокрема, *Г. Ф. Шершеневич* ототожнює судову практику із судовими рішеннями. Він зазначає, що судові рішення може мати подвійне значення: воно вирішує конкретний випадок, який викликав судову діяльність, та може стати правилом вирішення подібних випадків у майбутньому. У другому випадку це рішення набуває характеру прецеденту. [11]

Про те, яке місце судовий прецедент займає в практичній юриспруденції і яке місце йому відведено в правовій системі України де-юре, говорив один із представників провідних українських юридичних компаній *Андрій Астапов*, керуючий партнер «AstapovLawyers»:

"По-перше, згідно з ч. 1 ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», при розгляді справ українські суди застосовують як джерело права практику Європейського суду з прав людини. [4]

По-друге, судовий прецедент часто використовується в судовій практиці «неформально». Особливо його значення проявляється після внесення значних змін до законодавства.

Якщо говорити про значення прецедентів в Україні, необхідно торкнутися ще одного важливого питання, яке має саме безпосереднє відношення до прецедентів.

Нові редакції Цивільного процесуального, Господарського процесуального кодексів України, а також Кодексу адміністративного судочинства України (ст. ст. 355, 111-16, 237 відповідно) містять наступну